

ΠΕΡΙ ΣΟΦΙΣΤΩΝ (α).

Μή σε λάθῃ μετέχουσα ἀνελευθερίας· ἐναντιώτατον γάρ που σμικρολογίᾳ ψυχῇ μελλούσῃ τοῦ ὅλου καὶ πάντος αἰεὶ ἐπορέγεσθαι θεῖου τε καὶ ἀνθρωπίνου. (Πλάτ. Πολ. Βιβλ. VI.)

Οἱ παλαιοὶ σοφοί, ὡς εἰρέθη πολλάκις, ἐνάρετοι καὶ φιλαλήθεις, καὶ τοὶ ἀκολουθοῦντες διαφόρους εὐθυβολίας, ἐπλησίασαν εἰς τὴν ἐπιστήμην, τὴν πείραν, καὶ τὴν θεωρίαν. Ὁ σκοπὸς τῆς μελέτης τῶν ἐπτὰ σοφῶν τοῦ Θάλητος, τοῦ Πυθαγόρου, καὶ τῶν μαθητῶν αὐτῶν ἦτον ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ βελτίωσις τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κοινωνίας. Κατὰ δυστυχίαν οἱ ὀπαδοὶ τῶν τελευταίων τούτων ἤρχησαν νὰ ἀπομακρύνωνται ὀλίγον ἀπὸ τὴν εὐθείαν ὁδόν. Αἱ νίκαι, ὁ πλοῦτος, καὶ ἡ ἀλαζονία εἰσαχθεῖσαι εἰς τὴν Ἑλλάδα ἤρχησαν νὰ διαφθείρωσι τὴν σεμνότητα τῶν ἠθῶν· ἡ πολυτέλεια, ἡ κενοδοξία, καὶ ἡ οἴησις ἐδυσαρστοῦντο ἀπὸ τὴν μετριοφροσύνην τῶν παλαιῶν νομοθεσιῶν· ἡ δὲ σοφιστικὴ μοχθηρία κατασφύρουσα τὰς ὑψηλὰς τῆς θρησκείας καὶ ἠθικῆς ἀρχάς, ἐπέθετο τὸν κολοφῶνα, ἀχρειόνουσά τὴν φιλοσοφίαν, καὶ διατρέφουσα καὶ τὸν νοῦν, καὶ τὴν καρδίαν τῶν πολιτῶν, οἵτινες, ὡς τοιοῦτοι, μετεῖχον τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς.

Οἱ σοφοὶ τῆς πρώτης περιόδου ἦσαν ἅπαντες φιλελεύθεροι, καὶ μετριοφρονες. Οὗτοι περιφρονοῦντες ἐπίσης τὴν αἰσχροκέρδειαν καὶ τὴν κενοδοξίαν· καὶ καταγινόμενοι εἰς τὴν θεωρίαν, κατὰ τὴν ῥῆσιν τοῦ θεοῦ Πλάτωνος, τοῦ ὄντως ὄντος, αἰεὶ καὶ ὡσαύτως κατὰ τὰ

(α) Ὁ Πρωταγόρας ἔλαβε πρῶτος τὸ ἐπίθετον τοῦ Σοφιστοῦ. Ὁ Ἰσοκράτης ὀνομάζει τὴν Σοφιστικὴν (Νικοκλ. Σοφισ.) Λόγους ἐριστικούς· τοὺς δὲ Σοφιστάς, Ἀντιλογικούς. Ὁ δὲ Πλάτων εἰς τὸν Πρωταγόραν Γοργίαν, καὶ ἀλλαχοῦ λέγει· ἄρ' οὖν... ὁ Σοφιστὴς τυγχάνει ὧν ἔμπορος τις, ἢ κάπηλος τῶν ἀγωγίμων ἀφ' ὧν ψυχὴ τρέφεται. Καὶ Σοφιστικὸς ἢ Δημοκοπικὸς θεός εἶναι λέγει τὸ αὐτό.

αὐτὰ ἔχοντα (α), κατεγίνοντο εἰς τὰ ἔσχατα αὐτῶν σπουδαστήρια πρὸς τελειοποίησιν τῆς ἐπιστήμης, τὴν ζήτησιν τῆς ἀληθείας, καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς ἄλλην ἐλπίδα ἀμοιβῆς, εἰ μὴ τὴν ἐκ τῆς ἀρετῆς ἀφρατον ἀγαλλίασιν. Ἄλλ' οἱ σοφισταὶ, παρκαλείποντες τὴν σεμνὴν φιλοσοφίαν, ἐκαλλιέργουν δημοσίως τὴν ἀσεμνον δοκησισοφίαν, ὡς ὄργανον ἀτομικῆς δόξης, καὶ αἰσχροῦ βιομηχανίας, αἰσχροτάτην τέχνην. Συγχρόνως ἄρα οἱ ἄνθρωποι ἔρχησαν νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν παλαιὰν νομοθεσίαν, ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ἀρετὴν, τὴν ὀρθὴν φιλοσοφίαν, τὴν πάτριον θεσέθειαν, καὶ τὴν νόμιμον ἐλευθερίαν· καὶ ἂν ὁ σοφιστὴς ἦναι κάπηλος τῆς ἀληθοῦς σοφίας, ὁ δημαγωγὸς ἦναι κάπηλος τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας. Καὶ ἀμφότεροι φοροεῖς τοῦ λαοῦ καὶ τῶν κοινωνιῶν, κατὰ τὸν Πλάτωνα (β).

Οἱ σοφοὶ εἶχον ἀφήσει πρὸ πολλοῦ τὴν δεσποζομένην μικρὰν Ἄσίαν. Ἡ Ἰταλία διώξασα τοὺς Πυθαγορικοὺς, κατήργησε τὸ ἀξιοσέβαστον αὐτῶν γυμνάσιον. Ἡ Σπάρτη δὲν ἐδέχετο φιλοσόφους, οὔτε ἐπλήρωνε διδασκάλους. Αἱ λοιπαὶ πόλεις τῆς Ἑλλάδος, μικραὶ καὶ πτωχαὶ, δὲν ἐδύναντο νὰ κορέσωσι τὴν σοφιστικὴν ἀπληστίαν. Εἰς μόνους λοιπὸν τὰς φιλομούσους καὶ πλουσίας Ἀθήνας κατέφυγον τὰ λείψανα τῆς παλαιᾶς φιλοσοφίας, καὶ μάλιστα τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐγενήθη τὸ ἀμορφον τέρας τῆς σοφιστικῆς.

Αἱ Ἀθηναὶ ἔλαβον μετὰ τὰ Μηδικὰ καὶ πολλὴν ὑπεροχὴν καὶ μεγίστην ὑπόληψιν. Τὰ λάφυρα καὶ ὁ χρυσὸς εἰσῆζαν τὴν πολυτέλειαν, καὶ αὐτὴ τὴν ἀργίαν εἰς τοὺς πλουσίους καὶ τὴν

(α) Ἡ οὖν ὑπάρχει διανοία μεγαλοπρέπεια, καὶ θεωρία παντὸς μὲν χρόνου, πάσης δὲ οὐσίας, οἷόν τε οἷε τούτῳ μέγα τί δοκεῖν εἶναι τὸν ἀνθρώπινον εἶον; (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.)

(β) Πλάτ. εἰς Πρωτῶν. Σοφ.

ἐργασίαν τῶν περιττῶν εἰς τοὺς πτωχοὺς, διὰ νὰ θεραπεύσωσι τῶν εὐκαταστάτων τὰς ἐπιθυμίας.

Ὁ δὲ Ἀριστείδης, κατὰργήσας μετὰ τὰς κατὰ τῶν Περσῶν λαμπρὰς νίκας τὸν νόμον τοῦ τιμῆματος, ἤνοιξε τὴν θύραν τῶν συνελύσεων εἰς τὸν ὄχλον. Μετ' ὀλίγον ὁ Ἐφιάλτης, ἀδυνατήσας τὴν ἰσχὺν τοῦ Ἀρείου Πάγου, ἐπρόσθεσε καὶ οὗτος νέαν δύναμιν εἰς τὸν λαόν. Ὁ δὲ Περικλῆς ἀποκαθιστῶν μισθοφόρα τὰ δημοτικὰ κριτήρια, διώρισεν ἀμοιβὴν τινα εἰς ὅποιον ἀπὸ τὸν λαόν παρευρίσκετο εἰς τὰς ἐκκλησίας. Ὁ δὲ ὄχλος, ὢν ἤδη εἰς τὰ πράγματα τῆς δημοκρατίας, πολιτικός, νομοθέτης, κριτής, καὶ αἰσθανόμενος τὴν ἀμάθειάν του, ἐπεθύμει, κατὰ φυσικὸν λόγον, νὰ ἀλευρωθῆ, ἀποκτῶν ἐπιπόλαιον μὲν, ἀλλὰ ταχεῖάν τινα παιδείωσιν πολιτικῆς καὶ κυβερνητικῆς ἐπιστήμης· πλὴν χωρὶς πολὺν κόπον καὶ καιρὸν, τὸ ὅποιον δὲν ὑπέσχετο οὔτε ὁ Σωκράτης οὔτε ἡ μελετητικὴ Ἀκαδημία. Οἱ σοφισταὶ ἄνδρες ἡμιμαθεῖς καὶ διεφθαρμένοι, ἠσθάνθησαν τὴν ἀρμοδίαν περισσῶσιν, καὶ ἐπιθυμοῦντες νὰ πλουτήσωσιν, ἔτρεξαν πανταχόθεν εἰς τὰς Ἀθήνας, ὑποσχόμενοι δι' ὀλίγου μισθοῦ, καὶ πολλὰ ὀλίγου καιροῦ, νὰ διδάξωσιν εἰς ἕκαστον τὴν ῥητορικὴν, τὴν Πολιτικὴν, τὴν Στρατηγικὴν, καὶ εἰς ἕνα λόγον νὰ δώσωσιν εἰς τὸν ἀμαθῆ τὸ κλειδίον ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων, τῶν τεχνῶν, καὶ ἐπιστημῶν. Τοιαύτη ἦτον ἡ ἀληθὴς στάσις τῶν πραγμάτων. Ὅθεν ἡ παρεκτροπὴ τῶν ἠθῶν ἐπέφερε τὴν σοφιστικὴν καὶ αὐτὴ ἠϋξήσε τὴν φθορὰν τῆς ἠθικῆς.

Διὸ οἱ σοφισταὶ, ἀκολουθοῦντες τὴν γενικὴν κίνησιν τῶν πνευμάτων, ἄφησαν τὰς ταπεινάς κατοικίας τῶν παλαιῶν σφῶν, ἐπαρουσιάσθησαν εἰς τοὺς δημοσίους τόπους, πανηγυρικῶς ἐστολισμένοι, καὶ ἐμφαντικῶς καταφρονοῦντες τὸν εὐγενῆ ἐκείνων σκοπὸν, ἐσχημάτισαν τὴν Ἐρεθιστικὴν (α), ὄπλον πολέμου

(α) Ὁ Ἀριστοτέλης διακρίνει τὴν ἐρεθιστικὴν εἰς πέντε ἔδη· εἶσι δὲ:

καὶ ὄχι ἡσύχου μελέτης· ὄργανον κατεδραφισμοῦ, καὶ ὄχι ἀντι-
κοδομῆς· βλάβης, καὶ ὄχι βελτιώσεως· φιλονεικίας, καὶ ὄχι
εἰλικρινοῦς ζητήσεως τῆς ἀληθείας (α). Ὁ δὲ Πλάτων, ζητῶν
τὰς αἰτίας τῶν ἀνθρωπίνων δυστυχιῶν, παρατηρεῖ, ὅτι ἐκ τῶν
δύω εἰδῶν τῆς ἀμαθείας· τῆς ἀγνοούσης δηλαδὴ καὶ ὁμολογούσης
ἐνταυτῷ τὴν ἑαυτῆς ἀγνοίαν, καὶ τῆς δευτέρας τῆς ἀγνοούσης
κυρίως καὶ οἰημένης, ὅτι γινώσκει· εὕρισκει, ὅτι τὸ δεύτερον
τοῦτο εἶδος ἐπροξένησε καὶ προξενεῖ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν
κακοδαιμονίαν παντὸς κατὰ μέρος ἀνθρώπου, καὶ πάσης παν-
τὸς ἔθνους κοινωνίας. Καὶ τοῦτο τὸ εἶδος εἰσήγετο μετὰ τῶν σο-
φιστῶν ἤδη εἰς τὰς Ἀθήνας, ἐτιμᾶτο καὶ ἐδέσποζε τὴν ἐποχὴν.

Ὁ δὲ Περικλῆς, βλέπων τὴν φορὰν τῶν πνευμάτων, καὶ
σοχαζόμενος, ἴσως, ὅτι δὲν ἦτο πλέον δυνατόν νὰ ἐμποδίσῃ
τὸν ροῦν, ἀπεφάσισε νὰ τὸν διευθύνῃ, γινόμενος ἀρχηγὸς τῆς
πολυτελείας. Ὅθεν ὑπερασπίσθη τοὺς τεχνίτας, διὰ νὰ φέρῃ
εἰς ἐντέλειαν τὰς τέχνας, καὶ ἐδέχθη τοὺς σοφιστὰς· τρέφων
δὲ τὴν ἀργίαν τοῦ λαοῦ, τὸν ἀπεκατέστησεν ὄχι ἀληθῶς σοφόν,
ἀλλὰ κυρίως, κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους,
πολυπράγμονα, λάλον, καὶ τοιοῦτον, οἷος ἔπρεπε νὰ ᾔηται ὁ ὀ-
παδὸς καὶ ἀκόλουθος τοιούτων διδασκάλων. Τότε ἐπληρώθησαν
αἱ ἀγοραὶ καὶ αἱ πλατεῖαι τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῶν ἀποκαθαρμά-
των τῶν διαφόρων σχολείων, τὰ ὅποια ὑπέσχοντο μετὰ τετορ-
νευμένης εὐγλωττίας πᾶν εἶδος μαθήσεως ἄνευ κόπου καὶ βα-
θείας μελέτης. Ἡ ἐπιτυχία τῶν πονηρῶν εἰς τὰ κοινὰ πράγμα-
τα εἴλκυε τοὺς ὁμοίους των, καὶ ἀπεμάκρυνε τοὺς φρονίμους

λέγει, πέντε τὸν ἀριθμὸν ἔλεγχος, ψεῦδος, παράδοξον, σολοικισμὸς, καὶ
πέμπτον τὸ ποιῆσαι ἀσάλευσχήσαι τὸν προδιαλεγόμενον. (Ἀριστοτ. Σοφιστ.
Ἐλεγχ. Βιβλ. III. Κεφ. 3.)

α) Πλάτ. εἰς Γοργίου καὶ ἀλλαχοῦ..

καὶ τιμίους πολίτας ὡς πάντη ἀνομοίους (α). Οἱ δὲ σοφισταί, ὡς οἱ ἐπιτήδειοι θηροτρόφοι γνωρίζουσι πᾶν, ὅ,τι ἰδύνει τῶν θηρίων τὰς ὀρέξεις· οὕτω καὶ οἱ σοφισταὶ κολακεύουσι τὴν γεῦσιν τοῦ ὄχλου, ἀποκαλοῦντες καλὸν καὶ ἀγαθὸν, δίκαιον καὶ ὀρθόν, ὅχι τὸ κυρίως τοιοῦτον (β), ἀλλὰ πᾶν, ὅ,τι εὐαρεστεῖ κολακεῦσθαι τὴν κλίσιν καὶ ὀρεξίν, τοῦ λαοῦ, τὸν ὁποῖον μέγα ζῶον ὀνομάζει ὁ Πλάτων (γ).

Ἐπειδὴ δὲ ἔλειπεν ἀπὸ τὴν σοφιστικὴν ἡ οὐσία τοῦ πράγματος, κατέφυγον οἱ σοφισταὶ εἰς τὸ σχῆμα καὶ τὴν μορφήν. Ὄθεν περιφρονήσαντες τὴν ἐπίπονον πειραματικὴν φιλοσοφίαν τῆς Ἴωνικῆς Σχολῆς, καὶ τὰς ὑψηλὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορίων, ἐνηγκαλίσθησαν τὴν διαλεκτικὴν τῆς Ἐλεατικῆς Σχολῆς, ἔδιδον εἰς τὴν ἀπάτην τὸ πρόσχημα τῆς ἀληθείας· καὶ, διὰ νὰ κάμωσι τὸ βέλος τοῦ λόγου ὑξύτερον, ἐτελειοποίησαν τὴν προσωδίαν, καὶ τὸν ῥυθμὸν, τὴν ἔκφρασιν καὶ τὴν γραφήν. Ἐξέπληξε, λέγουσι, τοὺς Ἀθηναίους ὁ Γοργίας ἔλθων πρὸς αὐτοὺς ὡς πρέσβυς. Ὄθεν οἱ σοφισταὶ ὑπερασπιζόμενοι, ἢ πολεμοῦντες τὸ αὐτὸ πρᾶγμα, κατὰ τὴν ἰδίαν ἀρέσκειαν, ἐπέφερον δύο ἐπιστήμους καὶ καιρίας πληγὰς εἰς τοὺς Ἕλληνας, διαστρέφοντες πρῶτον τὸν συλλογισμὸν,

(α) Καὶ τούτων δὴ τῶν ὀλίγων οἱ γευόμενοι καὶ γευσάμενοι, ὡς ἰδὺ μακάριον τὸ κτῆμα [τῆς ἀρχῆς], καὶ τῶν πολλῶν αὐτὸν ἰκανῶς ἰδόντες τὴν μανίαν, καὶ ὅταν οὐδεὶς οὐδὲν ὑγιὲς περὶ τὰ τῶν πόλεων πράττει, οὐδ' ἔστι ξύμμαχος μετ' ὅτου τις ἰὼν ἐπὶ τὴν τῶν δικαίων βοήθειαν, σώζοιτ' αὐτὸν· ἀλλ' ὡσπερ εἰς θηρία ἄνθρωπος ἐμπεσὼν, οὔτε ξυναδικεῖν ἐθέλων, οὔτε ἰκανὸς ὢν εἰς πᾶσιν ἀγρίοις ἀντέχειν κ.τ.λ.

(Πλάτ. Πολ. Βιβλ. VI. φ. 22.)

(β) Ἐκαστον τῶν μισθαρῶντων ἰδιωτῶν, οὗς δὴ οὗτοι σοφιστὰς καλοῦσι, καὶ ἀντιτέχνους ἡγοῦνται, μὴ ἄλλα παιδεύειν, ἢ ταῦτα τὰ τῶν πολλῶν δόγματα, ἃ δοξάζουσιν ὅταν ἀθροισθῶσι, καὶ σοφίαν ταύτην καλεῖν. Οἶόνπερ ἂν εἰ θρέμματος μεγάλου καὶ ἰσχυροῦ τρεφομένου τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας κατεμάσθαι, ὅπη τε προσελθεῖν χρὴ, ὅπη ἄψασθαι αὐτοῦ, καὶ ὅποτε χαλεπώτατον, ἢ πραότατον, καὶ ἐκ τίνων γίγνεται.

(Πλάτ. Πολ. Βιβλ. VI. φ. 221.)

(γ) Καταμαθὼν δὲ ταῦτα πάντα, ξυνουσία τε καὶ χρόνου τριβῆ σοφίαν τε καλέσειε, καὶ ὡς τέχνην συστησάμενος, ἐπὶ διδασκαλίᾳ τρέποιτε. Μηδὲν εἰδὼς τῆ ἀληθείας τούτων τῶν δογμάτων τε καὶ ἐπιθυμιῶν, ὅ,τι καλὸν ἢ αἰσχρὸν ἢ ἀγαθόν, ἢ κακόν, ἢ δίκαιον, ἢ ἀδίκον. Ὀνομάζει δὲ πάντα ἐπὶ ταῖς τοῦ μεγάλου ζώου δόξαις οἷς μὲν χαίροι ἐκεῖνο, ἀγαθὰ καλῶν, οἷς δὲ ἄχθοιτο, κακά. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI. φ. 220.)

καὶ σκοτίζοντες τὸν ὀρθὸν λόγον (α), καὶ δεύτερον, κηρύττοντες παρρησίᾳ τὰ κατὰ τῆς ἠθικῆς καὶ θρησκείας αὐτῶν ἀξιώματα, διέφθειραν τὴν καρδίαν, ἐπελέκισαν τὰς βάσεις τῆς κοινωνίας, καὶ κατεδάφισαν καὶ τὴν πολιτικὴν καὶ τὴν θρησκευτικὴν ἔννοιαν τοῦ Ὁσίου εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὁ δὲ παντοδύναμος καὶ ἀμαθὴς ὄχλος μαθὼν, ὅτι οἱ σοφισταὶ ὑπέσχοντο νὰ διδάξωσιν εἰς ὀλίγον διάστημα καιροῦ, τὴν κυβερνητικὴν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἐπιστήμην, τὰς ἐλευθερίους τέχνας, τὴν εὐδαιμονίαν, καὶ μάλιστα τὸν τρόπον, δι' οὗ ἐδύνατο ὁ μεμυημένος νὰ καταθάλλῃ τὸν ἐναντίον καὶ νὰ καταπέισῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὸν δῆμον (β), κατεφρόνησε τοὺς ὀλίγους ἀληθεῖς σοφοὺς, ὡς μωρολόγους, καὶ ἠκολούθει μετ' εὐφημίας τὰ λαοπλάνα ἀνδράρια. Οὕτω μετ' ὀλίγον ἐγένισαν καὶ αἱ ἀγοραὶ, καὶ αἱ οἰκίαι, καὶ αἱ πόλεις, ἀπὸ ἡμιμαθεῖς καὶ θρασεῖς νεανίας, ἀπὸ δοκητισόφους καὶ σοφιστὰς, προδρόμους πάντοτε τῆς ἐγγιζούσης πτώσεως τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς πατρίου θρησκείας καὶ ἐλευθερίας.

Οἱ σοφισταὶ, διὰ νὰ ἀνατρέψωσι τὴν ἠθικὴν, ἔπρεπε νὰ πελεκίσωσι τὴν βάσιν αὐτῆς. Ὅθεν ἀρνοῦνται ἀσυστόλως τὴν ὑπαρξίν τῆς ὑπερτάτης καὶ πανσόφου Διανοίας, τὴν ὁποῖαν μετ' ἐνθουσιασμοῦ εἶχον ὁμολογήσει οἱ παλαιοὶ σοφοί. Ἡ ἀνάγκη ἤδη καὶ τὸ αὐτόματον τῆς Ἑλεατικῆς μωρολογίας γίνεται

(α) Οὐκ ἤσθησαι τὰς ἄνευ ἐπιστήμης δοξάς, ὡς πᾶσαι αἰσχραὶ; ἢ αἱ βέλτισται τυφλαί; ἢ δοκοῦσί τί σοι τυφλῶν διαφέρειν ὁδὸν ὀρθῶς πορευομένων, οἱ ἄνευ νοῦ ἀληθῆς τι δοξάζοντες. κ. τ. λ. Ὅρα παρακατιῶν τὴν θυμασίαν ἔχθεσιν τῆς ἐπιστήμης τοῦ Ἀγαθοῦ. (Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. V. φ. 238. καὶ ἐφεξῆς)

(β) Ὁ Σοφιστὴς Γοργίας παρουσιασθεὶς εἰς τοὺς Ὀλυμπιακοὺς Ἀγῶνας ὑπέσχετο ἀναιδῶς τὴν λύσιν ὅποιουδήποτε προβλήματος καὶ προτάσεως. (Πλάτ. εἰς Γοργίαν.)

ὁ δημιουργὸς τοῦ παντός. Ὁ Κριτίας κηρύττει ἀναισχύντως, ὅτι ὁ θεὸς εἶναι ἐφεύρεσις ψευδῆς, καλιέπομένως ἀνωφελῆς δι' ἀνθρώπους φρονίμους. Ἐπειδὴ δὲ ὁ καθεὶς στοχάζεται, ὅτι εἶναι φρόνιμος, ἀπέρριπτε τὴν ἔννοιαν τοῦ ὀσίου, καὶ τῆς θρησκείας, διὰ νὰ φανῆ σωφώτερος καὶ πνευματωδέτερος. Κατὰ δυσυχίαν, ἔλεγε σοφιστικῶς ἢ σοφιστικῆ, τὰ πάθη τῶν ἀνθρώπων γίνονται πολλάκις ἰσχυρότερα ἀπὸ τὸν ὀρθὸν λόγον· διὸ οἱ νομοθέται κατέφυγον εἰς τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ θεοῦ, διὰ νὰ ἐμποδίσωσι τὰ ἀφανῆ ἀμαρτήματα, τὰ ὅποια δὲν δύναται νὰ ἰδῇ ὁ νόμος. Ἀφανίζεται μετὰ τοιαύτην ὁμολογίαν ἢ ἔμφυτος ἔννοια τοῦ ὀσίου ἀπὸ τὰ βάθη τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας, χάνεται πᾶν εὐγενὲς φρόνημα, λείπει ἢ ἐκ τῆς ἀθανασίας δόξα, παύει ἢ ἐλπίς εἰς τὰς θλίψεις, καὶ πίπτει εἰς τὸν βυθὸν διὰ μιᾶς καὶ ἡ βᾶσις τῆς ὑψηλῆς ἠθικῆς καὶ τῆς θρησκείας. Τοιούτους ἀνδρας ἠκολούθει μετ' ἐνθουσιασμοῦ σειρὰ πλουσίων νέων, καὶ ἐθαύμαζεν ὁ εὐαπάτητος ὄχλος. Διὰ τοῦτο ὁ θεῖος Πλάτων, ὁ Ξενοφῶν, καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ὀνομάζουσι τοὺς σοφιστὰς φθορεῖς τοῦ λογικοῦ, τῆς κοινωνίας, καὶ καπήλους τῆς ἀρετῆς (α). Ἀφοῦ δὲ ἀνέτρεψαν τὴν βᾶσιν τῆς θρησκείας, ἐπόμενον ἦτο νὰ κρημνίσωσιν ἐνταυτῷ καὶ τὰ θεμέλια τῆς ἠθικῆς· τούτου ἕνεκα ἔθεντο εἰς τὸν τόπον αὐτῶν τὸν φυσικὸν νόμον, στηρίζοντες ἀναιδῶς εἰς μόνην τὴν δύναμιν, καὶ τὸ δικαίωμα, καὶ τὸ καθῆκον. Ὡστε τὸ καλὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν, τὸ δίκαιον καὶ τὸ ὀσιον, τὸ αἰσχρὸν, τὸ κακὸν καὶ τὸ ἀδίκον δὲν ἦτο πάντοτε τὰ αὐτά· ἀλλ' ἐπροσδιωρίζοντο ἀπὸ τὴν ἀνάγκην, ἢ τὸν δυνατὸν. Ἐκ τούτου τὰ γνωστὰ ἐκεῖνα δύο ἀξιώματα, ἐπὶ τῶν ὁποίων θεμελιοῦται ἅπαντα ἢ

(α) Πλάτ. περὶ Νόμων. Βιβλ. X. Σοφιστ. Πρωταγ. Γοργίας καὶ ἄλλοι λαχοῦ. Ξενοφ. Ἀπομνημ.

Ἄριστοτ. περὶ Σοφ. Ἐλεγχ. Βιβλ. I. Κεφ. 1.

σοφιστική τερατολογία, ἥτις κατέστρεψε τὸ πᾶν: ἤγουν πάντων πραγμάτων μέτρον ἄνθρωπος. Καὶ τὸ, νόμος καλὸν, καὶ νόμος κακὸν. Ὡς, ἂν ὁ νόμος προσδιορίζη τὴν οὐσίαν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ δικαίου, τοῦ αἰσχροῦ καὶ ἀδίκου· καὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρον· κρέμαται ἐπομένως ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ δυνατοῦ νὰ κάμη νόμον μεταβάλλοντα κατ' ἀρέσκειαν τὸ καλὸν εἰς κακὸν, τὸ δίκαιον εἰς ἀδίκον, καὶ τ' ἀνάπαλιν (α). Μωρία ἄρα παρ' αὐτοῖς ἐλογίζετο καὶ πολίτου καὶ πόλεως, ἡγεμόνος καὶ βασιλέως, ὅστις δὲν μετέβαλε τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν δικαιοσύνην κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ ὄρεξιν καὶ συμφέρον· καθότι, κατὰ τοὺς σοφιστάς, ἡ ἀρετὴ δὲν εἶναι ἄλλο, εἰ μὴ ἡ τέχνη, δι' ἧς ὁ ἐπιτηδεύων ἐδύνατο νὰ λαμβάνη χρήματα, ἰσχὺν, καὶ δόξαν γινόμενος κύριος τῶν ἄλλων· ἡ δὲ νομιζομένη κακία δὲν ἦτο κυρίως τοιαύτη, ἀλλὰ φρόνησις πρακτικὴ· καὶ ὡς ὠφέλιμος εἰς τὸν κακὸν, δι' αὐτὸ τοῦτο καὶ ἀρετὴ. Ἄλλ' οἱ νομοθέται, ἡκολούθουν οὗτοι, ὄντες ἄνθρωποι ἀσθενεῖς καὶ ταπεινοί, εἶπον, διὰ νὰ φοβίσωσι τοὺς δυνατωτέρους, ὅτι εἶναι αἰσχροὺ καὶ ἀδίκου ἢ πλεονεξία· διότι, ὡς ἀσθενέστεροι, ἐπιθυμοῦσι τὴν ἰσότητά· ἀλλ' ἡ φύσις δεικνύει, ἔλεγον, πανταχοῦ, ὅτι εἶναι δίκαιον καὶ καλλήτερον νὰ ἐξουσιάζῃ ὁ δυνατὸς τὸν ἀδύνατον, καὶ ὁ πανουργότερος, ἢ ἐπιτηδειότερος τὸν ἀπλούστερον καὶ ἀθώοτερον (β). Δικαίως ἄρα ὁ Δαρεῖος καὶ ὁ Ξέρξης εἰσέβαλον

(α) Φημί γὰρ ἐγὼ εἶναι τὸ δίκαιον οὐκ ἄλλοτι, ἢ τὸ τοῦ κρείττονος συμφέρον. (Πλατ. εἰς Γοργίαν· καὶ Πολιτ. Βιβλ. Ι. φ. 36.) Οὐδὲν γὰρ ἔφασκεν οὔτε Καλὸν, οὔτε Αἰσχροὺν, οὔτε Δίκαιον, οὔτε Ἀδίκον, καὶ ὁμοίως ἐπὶ πάντων μηδὲν εἶναι τῇ ἀληθείᾳ· νόμῳ δὲ καὶ ἔθει πάντα τοῖς ἀνθρώποις πράττειν· οὐ γὰρ μᾶλλον τότε, ἢ τότε εἶναι ἕκαστον. (Πύρρων εἰς Λαέρτιον. Βιβλ. ΙΧ. φ. 669. Ὅρα καὶ Πλάτ. Πολιτ. Βιβλ. VI.)

(β) Ἄλλ' οἶμαι, λέγει ὁ Γοργίας, οἱ τιθέμενοι τοὺς Νόμους, οἱ ἀ-

εἰς τὴν Ἑλλάδα· δικαίως ὁ Ἡρακλῆς ἤρπασε τοὺς βόας τοῦ Γηρύονος· δικαίως ὁ δυνατὸς ἀρπάζει τοῦ ἀσθενεστέρου τὴν γυναῖκα, τὰ τέκνα, τὴν περιουσίαν, τὴν πατρίδα, καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιον ὑποδουλῶνει· καθότι δύναται, καὶ τὸν συμφέρει τὸ τοιοῦτον· τὸ δὲ συμφέρον ἐκάστου εἶναι τὸ δίκαιον· ἐπειδὴ ἡ θέλξις καὶ ἡ αἰσθησις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ γενικὸς πῆχυς, δι' αὐτὴν πρέπει νὰ καταμετράῃ τὰ φυσικὰ καὶ ἠθικὰ ὄντα· ὥστε τὸ δίκαιον εἶναι ἄδικον, ἂν δὲν ὠφελῆ, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Ὁ Καλλικλῆς καὶ ὁ Θρασύμαχος ὀνομάζουσι καλὸν καὶ δίκαιον, πᾶν ὅ,τι ἀρέσκει. Διὰ τοῦτο πᾶς τις πρέπει νὰ τὸ ἀπολαύσῃ μεταχειριζόμενος ἀδικόρως ὅλα τὰ μέσα, τὸ ψεῦδος, τὴν ἀπάτην, τὴν κλοπὴν, τὸν φόνον, κτλ. Ἡ δὲ ἀρετὴ τῶν παλαιῶν σοφῶν, καὶ τινῶν συγχρόνων (α) εἶναι, ἔλεγον, μωρία ἀντικρυς, καὶ ἀσθένεια νοῦς, ἢ σώματος (β), ἔπεται ἐκ τούτων, ὅτι ἡ εὐδαιμονία καὶ τὸ ἀνώτατον ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις ὅλων ἡμῶν τῶν ἐπιθυμιῶν, τὸ ὁποῖον πρέπει ἐκ φύσεως νὰ ζητῆ πᾶς τις, μεταχειριζόμενος πᾶν ὅσιον, ἢ ἀνόσιον μέσον. Ὡστε, ἂν ἡ σοφιστικὴ δίδῃ τὴν δύναμιν καταπείθουσα, καὶ δι' αὐτῆς ἐκπληρῆ τις πᾶσαν ἐπιθυμίαν, αὕτη εἶναι ἡ κορωνὴ τῶν γνώσεων καὶ ἐπιστημῶν· ὁ δὲ διδάσκων αὐτὴν ὁ σοφώτατος

σθενεῖς ἄνθρωποι εἰσι, καὶ οἱ πολλοὶ πρὸς αὐτοὺς οὖν, καὶ τὸ αὐτοῖς συμφέρον τοὺς νόμους τίθενται καὶ τοὺς ἐπαίνους ἐπαινοῦσι, καὶ τοὺς λόγους ψέγουσιν· ἐκφοβοῦντές τε τοὺς ἐρρώμενεστέρους τῶν ἀνθρώπων, καὶ δυνατοὺς ὄντας πλέον ἔχειν, ἵνα μὴ αὐτῶν πλέον ἔχουσι, λέγουσιν εἰς αἰσχρὸν καὶ ἄδικον τὸ πλεονεκτεῖν, καὶ τὸ πλέον τῶν ἄλλων ζητεῖν ἔχειν.

(α) Τοῦ Σωκράτους καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ

(β) Τῶν γε ἄλλων οὐδεὶς ἐκὼν δίκαιος, ἀλλ' ὑπὸ ἀνανδρίας ἢ γήρωτος, ἢ τινος ἄλλης ἀσθενείας ψέγει τὸ ἀδικεῖν· ἀδύνατον αὐτῷ δράν.

(Γλαύκων παρὰ Πλάτων. Πολιτ. Βιβλ. II.)

καὶ ὠφελιμώτερος πάντων καὶ οἱ ὀπαδοὶ αὐτῆς οἱ φρονιμώτεροι ἄνθρωποι.

Συνάγεται δεύτερον, ὅτι οἱ δυνατοί: ὡς οἱ ἡγεμόνες, καὶ οἱ βασιλεῖς, εἰσὶν οἱ εὐτυχέστεροι τῶν ἀνθρώπων, δυνάμενοι νὰ ἀρπάσωσι καὶ νὰ ὑποδουλώσωσι τοὺς ἄλλους· καὶ, ἂν δυνάμενοι, ἔλεγον, δὲν ἐφραίνοντο, εἰσὶ μωροὶ, ἢ ἀναίσθητοι, ἢ πάσχωσιν ἀπὸ φυσικῆν τινα ἀσθένειαν νοῦς ἢ σώματος, ἢ καὶ τῶν δύο ἐντρυτῶ.

Πλὴν ἐπειδὴ οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ ἡγεμόνες δὲν εἶναι ὅλοι ἰσοδύναμοι, ὁ δυνατώτερος πρέπει νὰ καταπολεμήσῃ πρὸν ἄλλον, βιάζων αὐτὸν δι' ὀπλων νὰ θεραπεύσῃ τὰς ὀρέξεις καὶ ἐπιθυμίας του. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ὁ δυνατώτερος τούτου ἀνάγκη νὰ βιάσῃ αὐτὸν, καὶ βαθμηδὸν οὕτως, ὥστε ὁ δυνατώτερος μόναρχος, κύριος ἤδη τῶν ἡγεμόνων, τῶν βασιλέων καὶ τῶν λαῶν, εἶναι ὁ εὐτυχέστατος καὶ εὐδαιμονέστατος ἀπάντων ἀνθρώπων. Δι' αὐτὸν μόνον ἔγινεν ὁ κόσμος· οἱ δὲ λοιποὶ, καὶ ὅλον τὸ ἀνθρώπινον γένος πρέπει νὰ ταλαιπωρῆται ἐργαζόμενον, ὡς ὁ Σύσιφος, διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς αἰσχροὺς καὶ ἀδίκους ἐπιθυμίας ἐνὸς ἀχρείου ἀνθρώπου: τοῦ σοφιστικοῦ, λέγω, τούτου τέρατος (α)!

Οὕτως ἀνέτρεψαν οἱ σοφισταὶ ἐξ ἐπαγγέλματος τὰ πρὸς Θεὸν χρέη τοῦ ἀνθρώπου, τὸ πρὸς ἀλλήλους σέβας καὶ δικαίω-

(α) Ἀγαπῶσι γὰρ, οἶμαι, αὐτοὶ ἂν τὸ ἴσον ἔχωσι, φαυλότεροι ὄντες. Διὰ ταῦτα μὲν δὴνόμῳ μὲν τοῦτο ἀδίκον καὶ αἰσχρὸν λέγεται: τὸ πλεονζητεῖν τῶν ἄλλων ἔχειν, καὶ ἀδικεῖν αὐτὸ καλοῦσιν. Ἡ δέ γε φύσις αὐτῆ ἀποφαίνοι ἂν ὅτι τὸ δίκαιόν ἐστι τὸν ἀμείνω τοῦ χειρόνος πλεον ἔχειν, καὶ τὸν δυνατώτερον τοῦ ἀδυνατωτέρου. Δηλοῖ δὲ (ἀκολουθεῖ ὁ Σοφιστής) ταῦτα πολλαχοῦ οὕτως ἔχειν καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις· καὶ τῶν ἀνθρώπων ἐν ταῖς πόλεσι, καὶ τοῖς γένεσιν, ὅτι οὕτω τὸ δίκαιον κέκριται: Τὸν Κρείττω τοῦ ἥττονος ἄρχειν, καὶ πλεον ἔχειν.

(Πλάτ. εἰς Γοργίαν. φ. 56.)

μα· καὶ τοῦ ἔθνους πρὸς ἔθνος, καὶ λαοῦ πρὸς λαὸν ἀξίωσιν καὶ ἠθικὸν δεσμὸν. Οὕτως ἐσβέσθη ἡ ἐννοία τοῦ ὀσίου καὶ μετ' αὐτῆς ἡ ἐλπίς εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας τοῦ ἀνθρώπου· ἐγάθη τὸ καθῆκον ἀπὸ τῆν κοινωνίαν, ἐστερίθη τὸ πᾶν ἀπὸ τῆν πρόνοιαν τοῦ πανσόφου Δημιουργοῦ· διελύθησαν αἱ φιλικαὶ σχέσεις τῶν ἐθνῶν, καὶ ἐπέστρεψεν ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία εἰς τὴν ἄβυσσον τοῦ ἀρχαίου χάους.

Ἡ θεωρία ἐπομένως καὶ ἡ πράξις τῶν Σοφιστῶν συνίσταται εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον. Τὸ κέντρον τῆς παγκοσμίου σφαίρας εἶναι τὸ σοφιστικὸν ἐγώ. Εἷς μόνος νόμος ὑπάρχει καὶ διοικεῖ τὴν φύσιν, τὴν ἠθικὴν, καὶ τὴν κοινωνίαν: ἡγουν ἡ ἀτομικὴ ἡδονή, καὶ τὸ ἀτομικὸν ὄφελος. Ὅσοι πολιτικοί, θρησκευτικοί, καὶ ἠθικοὶ νόμοι ἐμποδίζουν αὐτὴν τὴν ἀπόλαυσιν, εἰσὶν ἄδικοι, μωροὶ, καὶ ψευδεῖς. Οὕτως ἐφθειραν οἱ Σοφισταὶ καὶ πολίτας, καὶ πόλεις καὶ δημοκρατίας καὶ μοναρχίας· ἐσύγχισαν τὸν νοῦν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἐσβέσαν τὴν πρὸς τὴν ἀρετὴν ῥοπὴν του, ἥτις ἐνετυπώθη εἰς τοὺς ἐνδοτέρους μυχοὺς τῆς ἀνθρωπίνου καρδίας ἀπ' αὐτὸν τὸν Πλάστην· εἰς ὁποίαν ἄβυσσον κατεφέρετο ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, ὧν ἐμπαθῆς, χυδαῖος, δεσπότης, καὶ παιδαγωγούμενος ἀπὸ τοιαύτας ἀρχάς! Ἄλλ' ἡ Σοφιστικὴ δὲν ἀποβλέπει εἰς τὴν μέλλουσαν εὐδαιμονίαν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τῆς κοινωνίας· αὐτὴ ζητεῖ τὸν μισθὸν διὰ νὰ θεραπεύσῃ τὰς τρυφὰς τοῦ ἐνεστῶτος, καὶ ἀδιαφορεῖ περὶ τοῦ μέλλοντος. Ἐπλούτησαν καὶ ἰδοξάσθησαν οἱ Σοφισταὶ τότε ἀπὸ τὸν ἀμαθῆ ὄχλον. Ἀλλὰ πόσων αἰῶνων ἐλεεῖναι ταλαιπωρίαὶ καὶ αἰσχρὰ δουλοσύνη κατέθλιψαν τοὺς ἀθλίους ἐκείνων ἀπογόνους!

Εἰς τὰ Σχολεῖα τῆς σοφιστικῆς ἐγεννήθη μετ' ὀλίγον ἡ Σκεπτικὴ Αἵρεσις: ἡγουν ἡ γενικὴ καὶ ἀπόλυτος ἀμφιβολία, τὴν ὁποίαν καὶ ἀκαταληψίαν ὠνόμασαν, καὶ ἥτις ἀρνούμενη τὴν ὑπαρξίν

αὐτῶν τῶν σωμάτων, ἔφερε τὸν στοχασμὸν εἰς τὴν ἐσχάτην ἀπελπισίαν (α).

Ὁ Πρωταγόρας, μαθητὴς τοῦ Δημοκρίτου, εἶπε πρῶτος, ὅτι δύο ἀντικείμενοι λόγοι εἰσὶ περὶ παντὸς πράγματος (β). Ἡ δὲ κρηπίς τοῦ συστήματός του ἦτο τὸ, πάντων χρημάτων μέτρον ἄνθρωπος· τῶν μὲν ὄντων ὡς ἐστὶ, τῶν δὲ μὴ ὄντων ὡς οὐκ ἐστὶ (γ). ἤγουν ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρον ὅλων τῶν ἠθικῶν καὶ φυσικῶν πραγμάτων, τῶν μὲν ὑπαρχόντων, ὡς ὑπάρχοντα, τῶν δὲ μὴ ὑπαρχόντων, ὡς μὴ ὑπάρχοντα. Ἐπάρχει ἄρα κυρίως πᾶν ὅ,τι φαίνεται εἰς τὸν ἄν-

(α) Ὁ Ζήνων, διὰ τὴν ἀναίρεσιν τὴν κίνησιν, ἔλεγε· Τὸ κινούμενον Σῶμα δὲν κινεῖται οὔτε εἰς τὸν τόπον, εἰς τὸν ὁποῖον ἤδη εὑρίσκεται, οὔτε εἰς ἐκεῖνον ὅπου δὲν εὑρίσκεται. Τὸ κινούμενον οὔτε ἐνῶ ἐστὶ τόπῳ κινεῖται, οὔτε ἐνῶ μὴ ἐστὶ. (Λαέρτιος. Εἰς Πύρρων Βιβλ. ΙΧ. φ. 677.)

Ὁ δὲ Δημόκριτος ἀπεβαλὼν τὰς ποιότητας εἶπε· Νόμῳ ψυχρόν, Νόμῳ θερμόν. Ἡ δὲ αἰτία τούτων εἰσὶ τὰ ἄτομα καὶ τὸ κενόν. Καὶ πάλιν ἀναιρῶν τὴν αἰτίαν, προσθέτει· Αἰτίη δὲ οὐδὲν ἴδμεν. (Λαέρτ. αὐτόθι.) Ὁ δὲ Πύρρων ἀναιρῶν καὶ τὰ ὄντα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν, τὰς ιδέας καὶ ἐννοίας ἔφθασε μέχρι καὶ αὐτῶν τῶν ὀρισμῶν καὶ τῶν λέξεων. Οὐδὲν ὀρίζομεν· καὶ παντὶ λόγῳ λόγος ἀντίκειται. Ἀνατρέποντες οἱ Σκεπτικοὶ καὶ αὐτὴν τὴν οὐδὲν μᾶλλον φωνήν· Τῶν μὲν γὰρ πραγμάτων διαφωνούντων, τῶν δὲ λόγων ἰσοσθενούντων, ἀγνωσία τῆς ἀληθείας ἐπακολουθεῖ· ὥστε ἀναιροῦντες τοὺς ἄλλους, ἔστρεφον τὸ ὄπλον καὶ καθ' ἑαυτῶν· καὶ ἀπώλοντο, καθὼς λέγει ἀστειῶς ὁ Λαέρτιος, ὅς καὶ οὗτος μετὰ τὸ ἀνελεῖν τοῖς ἄλλοις, αὐτὸς ὑπ' ἑαυτοῦ περιτραπείς ἀπόλλυται κατ' ἴσον τοῖς καθαροτικοῖς, ἃ τὴν ἄλλην προεκκρίναντα καὶ αὐτὰ ὑπεκκρίνεται καὶ ἀπόλλυται (αὐτόθι. φ. 680). Καὶ ὅμως οἱ Ἡλεῖοι τὸν τοιοῦτον ἀπεκατέστησαν Ἀρχιερέα, ἄνδρα ἀσεβῆ καὶ αἰμομίκτην. (Ὅρα Ἡσύχιον λ. Πύρρων, καὶ Λαέρτ. αὐτόθι.)

(β) Λαέρτ. αὐτόθι. εἰς Πρωταγόραν.

(γ) Πλάτ. εἰς Θεαίτητον. Τόμ. Ι. φ. 242.

Σεξτ. Ἐμπειρ. Πύρρ. Ὑποτ. Κεφ. 32. φ. 216. Λαέρτιος αὐτόθι.

θρωπον, καὶ ὅπως φαίνεται εἰς αὐτόν, οὕτω καὶ ὑπάρχει· καὶ ὅ,τι
 δὲν φαίνεται, δὲν ὑπάρχει· ἐπομένως ἡ αἴσθησις καὶ ἡ διάθε-
 σις τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τὸ κοινὸν μέτρον τῶν φυσικῶν καὶ ἡ-
 θικῶν ὄντων. Ἄν λοιπὸν ἡ αἴσθησις ἐνὸς ἐκάστου ᾖ κα-
 νὼν, μωραίνει καὶ ἡ θρησκευτικὴ ἐντολή, καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος,
 ἐμποδίζοντες τὸ πλεόν ἔχειν· ἦτοι τὴν πλεονεξίαν· ἐνῶ μὲ φαί-
 νεται, καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ ἐπωφελὴς ἡ ἀδικία. Ἐκ τούτου λοι-
 πὸν παρήχθη τὸ δεύτερον ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον εἶναι φυσικὸν πα-
 ρακολούθημα τοῦ πρώτου· ἦγουν Νόμῳ καλὸν ἢ κακόν. Διότι ἡ
 πλεονεξία φαίνεται καλὴ εἰς τὸν δυνάμενον ἄρπαγα, καὶ ἐπει-
 δὴ φαίνεται, εἶναι καὶ τοιαύτη· καὶ ἐπειδὴ φαίνεται καὶ εἶναι,
 ἡ θέλησις μεταβάλλει τὸν νόμον, ὁ δὲ νόμος προσδιορίζει τὸ δί-
 καιον· ὥστε Νόμῳ καλόν, Νόμῳ κακόν. Καὶ, διὰ τὴν συγχύσασιν τὸν
 κοῦν ἔτι μᾶλλον, ἐκάλυψαν τὴν ὀρατὴν καὶ ἀόρατον ὄντολογίαν
 μὲ τὸν πυκνὸν τῆς ἀμφιβολίας πέπλον λέγοντες. Εἶναι ψυχρὸς ὁ
 αἶθρ, ὅταν εἰς τὸν ἀσθενῆ προξενῆ ῥίγος· καὶ θερμὸς, ἐπειδὴ προ-
 ξενεῖ ὑδρῶτα εἰς τοὺς ὑγιεῖς καὶ εὐρρώστους· καὶ ἡ ἄρπαγὴ τοῦ
 ξένου χρυσίου καλὸν φαίνεται εἰς τὸν ἄρπαγα, καὶ κακόν εἰς τὸν
 μιστηθέντα. Ἐπειδὴ δὲ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα δὲν δύναται συγχρό-
 νως νὰ ᾖ ψυχρὸν καὶ θερμὸν, καλὸν καὶ κακόν· ἄρα δὲν ὑ-
 πάρχει οὔτε αἶθρ, οὔτε χρυσίον, οὔτε ἄρπαγὴ. Οἱ δὲ ἀγαθοὶ Ἀβ-
 βιρῆται θαυμάζοντες, κατὰ τὸν Φαῶρινον, τὴν δεινότητα τοῦ
 ἀνδρός, τὸν ὀνόμαζον Σοφίαν, Λόγον, Λογιώτατον καὶ Σοριστι-
 κώτατον (α). Οὗτος παραβλέψας τὴν διάνοικιν τῶν πραγμάτων,
 ἐνησχολήθη ἰδιαιτέρως εἰς τὴν λέξιν, καὶ ἐγγένησε τὸ ἐπιπό-
 λαιον γένος τῶν Ἐριστικῶν (β).

(α) Λαέρτ. αὐτόθι. φ. 662.

(β) Καὶ τὴν διάνοικιν ἀφείς πρὸς τοῦνομα διελέχθη· καὶ τὸ νῦν ἐπι-
 πόλαιον γένος τῶν Ἐριστικῶν ἐγέννησε. (Λαέρτιος αὐτόθι.)

Ἄλλ', ἂν λέγῃ ὁ Πλάτων, ὅστις προσέβαλλεν εὐρώσως τοὺς Σοφιστὰς στῆθος πρὸς στῆθος, ὅ,τι τὶς αἰσθάνεται καὶ φαίνεται, τοῦτο καὶ εἶναι τῇ ἀληθείᾳ, δὲν ἔχουσι χρεῖαν τῆς διδασκαλίας σου οἱ πλούσιοι οὗτοι νέοι πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας· ὁ καθείς ἔχει χρεῖαν αἰσθήσεως καὶ ὄχι διδασκαλίας. Τὰ ἀνοητότερα ζῶα καὶ οἱ σοφώτεροι ἄνθρωποι, ἔχοντες αἴσθησιν, δὲν διαφέρουσι πρὸς εὔρεσιν τῆς ἀληθείας. Ὅσα δὲ ζῶα ἔχουσι τελειότερας αἰσθήσεις, εἰσὶ κατὰ τοῦτον τὸν λόγον σοφώτερα τῶν σοφῶν ἀνθρώπων. Τί χρησιμεύει λοιπὸν ἡ μάθησις, ἡ ἐπιστήμη καὶ τέχνη, ὅταν ἕκαστος διδάσκηται ἀπὸ τὴν ἰδίαν του αἴσθησιν περὶ τῆς οὐσίας τῶν ὄντων· ὅταν ἕκαστος ᾔηται καὶ κριτῆς καὶ μέτρον τῆς ἀληθείας· καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι ἡ αἴσθησις καὶ τὸ φαινόμενον (α);

Ὁ Γοργίας συνέγραψε περὶ Φύσεως βιβλίον, τὸ ὁποῖον ὠνόμασε γλαφυρῶς, Περὶ τῶν μὴ ὕπαρκτων. Τὸ προκείμενον εἶναι ν' ἀποδείξῃ: πρῶτον, ὅτι τίποτε δὲν ὑπάρχει· δεύτερον, ἂν ὑπάρχη, δὲν δύναται τις νὰ τὸ γνωρίσῃ· καὶ τρίτον, ἂν ὑπάρχη, καὶ ἂν τὸ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος, δὲν δύναται νὰ τὸ κοινοποιήσῃ εἰς τοὺς ἄλλους. Τὰ δὲ σοφιστικά του ἐπιχειρήματα σκοτίζουσι τὸν νοῦν τοῦ ἀκροατοῦ. Ἐν τοσούτῳ ἐκηρύττετο διδάσκαλος τῆς ῥητορικῆς, τὴν ὁποίαν ὠνόμαζε κορωνίδα ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν· καθότι δι' αὐτῆς ὑπερασπίζεται τις, ἔλεγε, τὸ ὑπὲρ καὶ Κατὰ, τοῦ αὐτοῦ πράγματος· καταπείθει τὸν Κριτὴν, τὴν Βουλὴν, τὸν Δῆμον· κερδίζει χρήματα καὶ ὑπόληψιν, ἀπολαμβάνων ὅλας τὰς ἡδονάς (β).

Ὁ Σωκράτης ὁμῶς ἀποδεικνύει διὰ τῆς Πλατωνικῆς μεγαλοφυΐας τὸν ἀληθινὸν σκοπὸν τῆς ῥητορικῆς, τῆς πολιτικῆς, τῆς

(α) Πλάτ. εἰς Θεαίτητον.

Ἄριστοτ. Μετάρρ. Βιβλ. III. καὶ Ἐλεγχ. Σοφιστ. Λαέρτ. αὐτόθι.

(β) Πλάτ. εἰς Γοργίαν.

φιλοσοφίας και τῆς ἠθικῆς. Ἀποβάλλει ἐπιτηδεύως τὸ προσω-
 πείον τῶν Σοφιστῶν, δεικνύει τὸ ἀληθές αὐτῶν αἰσχος, ἀνο-
 τρέπει τὰ ψευδῆ και ἀντικοινωνικά αὐτῶν ἐπιχειρήματα, και
 κατασπαράττων διὰ τοῦ φιλοσοφικοῦ σαρκασμοῦ τὴν Σοφιστι-
 κὴν τερατολογίαν, ἀπετέρωσε τοὺς Σοφιστάς, και κητήντησεν,
 ὥστε και αὐτὸ τὸ ὄνομα νὰ λογίζεται ὕβρις και ὄνειδος ἔκτοτε
 μέχρι τοῦδε εἰς ὅλα τὰ ἔθνη.

Ὁ Πρόδικος ἐπαινεῖ τὴν ἀρετὴν ὑποκριτικῶς, ἐλθει ολοῦν
 πάντοτε τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους, διὰ νὰ ἀπατή-
 σῃ εὐκολωτέρως τοὺς ἀνθρώπους. Οὗτος εἶναι ὁ κυρίως κάπι-
 λος τῆς ἀρετῆς. Ὁ Σωκράτης, λέγει, ἤθελεν ἀηδιάσει ἀπὸ τὴν
 ζωὴν, ἀκούων τὸν Πρόδικον· ἀλλ' εἶδον, ὅτι ἔπραττε τὸ ἐναντί-
 ον. Ἦτον ἐραστὴς τῆς εὐζωίας, τοῦ πλούτου, τῆς θεραπείας, και
 δούλος τῶν αἰσχροτέρων ἡδονῶν, και τῶν αἰσθήσεων (α). Ὁ
 Πρωτεΐφορος οὗτος Σοφιστὴς ἦτον ἐγκρατὴς και σοβαρὸς εἰς τὴν
 Σπάρτην, εὐγλωττος και ποικίλος εἰς τὰς Ἀθήνας, φιλήδονος
 εἰς τὴν Κόρινθον, και ἐν γένει εἰς πᾶσαχ πόλιν και λαὸν ἔλλατ-
 τεν, ὡς ὁ Πρωτεὺς, διὰ νὰ ἀπατήσῃ εὐκολωτέρως τοὺς ἀνθρώ-
 πους. Εἰς αὐτὸν ἀποδίδουσι τὸν περιβόητον μῦθον τοῦ Ἡρα-
 κλέους, τὸν ὁποῖον ἀναφέρει ὁ Ξενοφῶν μετὰ τοςαύτης χάριτος,
 ὥστε ἀδύνατον νὰ πλησιάσῃ οὐδεμία ἄλλη διάλεκτος. Ὁ Πρό-
 δικος ἐνόμιζε τὴν ψυχὴν ὄχι αὐθύπαρκτον οὐσίαν, ἀλλ' ἀπλοῦν
 ἀποτέλεσμα τοῦ ὀργανισμοῦ (β).

Ὁ Κριτίας ἦτο τὸ κεφάλαιον τῆς Σοφιστικῆς μοχθηρίας και
 διαφθορᾶς. Ὁ ἐμπειρικὸς Σέξστος ἀναφέρει ἐν τεμάχιον τῆς δι-
 δασκαλίας τούτου τοῦ τέρατος, δι' οὗ ἀρνεῖται παρρησίαν τὴν ὑ-
 παρξιν τοῦ Θεοῦ, τῆς ψυχῆς, τῆς ἀρετῆς, τῆς δικαιοσύνης και

(α) Φιλόστρατος. Πλάτ. εἰς πολλοὺς αὐτοῦ Διαλόγους.

(β) Πλάτ. εἰς Εὐθύδ. Αἰσχύν. Διαλ. Ἀξιόχ.

ὅλης τῆς ἠθικῆς (α). Ὁ Κριτίας εἶναι εἷς τῶν τριάκοντα Τυράννων τοῦ Λυσάνδρου, καὶ ὁ σκληρότερος: ὥστε ὁ κυρίως ἄθεος ἦτο καὶ Σοφιστής, φονεὺς, ἄδικος, καὶ τύραννος τῆς πατρίδος του καὶ τῶν ἀνθρώπων. Τοσοῦτον εἶναι ἀληθές, ὅτι αἱ κακαὶ πράξεις εἰσὶ σύγχρονοι τῶν κακῶν ἀρχῶν.

Ὁ Ἰππίας, ἔλεγεν, ὅτι οἱ νόμοι εἰσὶ τὸ καταφύγιον τῶν ἀδυνάτων, καὶ ὅτι ὁ δυνατὸς εἶχε τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς καταστρέψῃ, διότι ἡ θέλησίς του εἶναι ὁ νόμος· καὶ ἐπομένως ν ὁ μὴ καλὸν καὶ νόμῳ κακόν. Ὡστε, ἀν ἀντὶ τῆς λέξεως Νόμον γράψῃ τις τὴν λέξιν θέλησιν, τότε βλέπει ἕκαστος καθαρὰν τὴν θεωρίαν τῶν Σοφιστῶν: ἡγουν θελήσει καλὸν καὶ θελήσει κακόν. Ὡστε κατὰ τὴν θέλησιν καὶ διάθεσίν του ὁ δυνατὸς μεταβάλλει τὸ κακὸν καὶ ἄδικον, εἰς καλὸν καὶ δίκαιον καὶ πάλιν αὐριον τὸ μεταλλάττει ἄλλως πῶς, παιδεύων σήμερον τὸ δίκαιον ὡς ἄδικον, καὶ βραβεύων ἄλλοτε τὸ αἰσχρὸν, ὡς ἀγαθὸν καὶ ὠφέλιμον. Ἄς ἐφαρμώσῃ τις ἤδη τὸ ἀξίωμα ἀπὸ ἐν ἄτομον εἰς ὅλα τὰ μέλη μιᾶς οἰκογενείας, καὶ ἐξ αὐτῶν εἰς τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας, δημοκρατίας, ἢ μοναρχίας. Τότε ἕκαστος φωνάζων τὸ, οὕτω μὲ συμφέρει, θέλει νὰ μεταβάλλῃ πάντα συν-οικισμὸν ἀνθρώπων εἰς καθαρὰν λεοντοκοινωνίαν, ἢ λυκοκοινωνίαν, εἰς ἀναρχίαν καὶ εἰς τὸ ἀρχαῖον χάος.

Εἰς ὀλίγας λέξεις, κατὰ τοὺς Σοφιστάς, ὁ κόσμος διοικεῖται κατὰ τοὺς νόμους τῆς ἀνάγκης, καὶ ἀπὸ τὸ τυφλὸν αὐτόματον. Εἰς δὲ τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν κυβέρνησιν ἡ ὠφέλεια ἕκαστου εἶναι ὁ σκοπὸς τῆς θεωρίας καὶ τῆς πράξεως. Ὁ Καλλίας δὲν δέχεται εἰμὴ ἓνα μόνον νόμον: ἡγουν τὸν φυσικόν: καὶ αὐτὸς συνίσταται εἰς τὴν θεραπείαν καὶ ἀπόλαυσιν πάσης ἡδονῆς. Ἡ

(α) Ἄριστοτ. περὶ ψυχῆς Βιβλ. Ι. Κεφ. 2.

Σεκ. Ἐμπ. adv. phil. Βιβλ. ΙΧ. φ. 54.

δὲ ἀρετὴ εἶναι ἢ ἀπόλαυσις αὐτῆς τῆς ἡδονῆς: ἦτοι εἶναι ἢ κυ-
ρίως ἀσωτία. Ἀρνοῦνται ἐν γένει τὴν ὑπαρξιν τῶν ὄντων, τῶν
ιδιοτήτων, τὴν δύναμιν τῶν λέξεων καὶ ἰδεῶν. Καί, ἐπειδὴ ὁ
Σωκράτης ἔλεγεν ὅτι, Ἐν οἶδα, οὐδὲν οἶδα· ὁ Μητρόδωρος ἀρ-
κεῖται καὶ αὐτὸ τὸ Οὐδὲν οἶδα (α). Ὡστε οἱ Σοφισταὶ κατὰ τὰς
περιστάσεις ἠρνοῦντο τὸ πᾶν, καὶ ὑπέσχοντο εἰς ἄλλην περίστα-
σιν τὴν διδασκαλίαν ὅλων τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων (β). διό-
τα ὁ ἄνθρωπος εἶναι τὸ μέτρον, καὶ ἡ θέλησίς του ὁ νόμος.

Τοιαῦται ἦσαν, εἰς ὀλίγας λέξεις, αἱ ὀλεθρία ἀρχαί, αἱ ὁποῖ-
αι ἤρχησαν νὰ ἐπιπολάζωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τοιαύτη ἡ δι-
δασκαλία ἐν συντόμῳ τῶν πλέον διεφθαρμένων ἀνθρώπων, οἵτι-
νες ὄχι μόνον εἶχον ἀπομακρύνει τὸν ὀρθὸν λόγον ἀπὸ τὴν σε-
μνήν τῶν παλαιῶν φιλοσοφίαν, ἀλλὰ τὸν ἀπεπλάνουν εἰς σκο-
λιάς, καὶ ἀφώτους παρόδους. Δὲν ἦτο πλέον διαφθορὰ μόνον
ἡθῶν, ἀλλὰ ἀρχῶν καὶ ἀξιωματῶν, αἱ ὁποῖαι πολεμοῦσαι τὴν
κοινήν εὐδαιμονίαν, κατέστρεφον τὰς κοινωνίας. Οὗτοι ἀρνού-
μενοι τὸ θεῖον, ἔκαμον ἀσεβῆ τὸν λαόν· ἀνατρέποντες τὴν βᾶσιν
τῆς ἠθικῆς καὶ τοῦ νόμου, τὸν ἀπεκαθίσταν διεφθαρμένον καὶ
ἀδίκον, παραβάτην καὶ ἀνυπότακτον. Ἐκ τοιούτων ὀλεθρίων ἰ-
δεῶν παραφερόμενοι οἱ Ἕλληνες, παρέλυσαν τὰ δεσμὰ τῆς γενι-
κῆς ἠθικῆς καὶ τῆς εἰρήνης, στηριζομένης εἰς τὴν νομικὴν ἰσότη-
τα. Ἐκαστος πολίτης, πᾶσα πόλις ἢ δημοκρατία, ἐζήτει τὸ
πλεον ἔχειν: ἤγουν τὸ ἴδιον συμφέρον, μὴ φροντίζουσα περὶ τοῦ

(α) Ὅς ἔλεγε· Μηδὲ αὐτὸ τοῦτο εἰδέναι, ὅτι οὐδὲν οἶδε.

(Δαέρτιος αὐτίθι. φ. 66.)

(β) Ὅρα τοὺς Διαλόγους τοῦ Πλάτωνος, τοῦ Ἀριστοτέλους τὰ ἀνωτέρω
τεμάχια κ.τ.λ.

Ὁ Φιλύστρατος διετάρησε τοὺς βίους, τὰ ὀνόματα καὶ τὴν διδασκαλίαν
τῶν ἐγκριτωτέρων Σοφιστῶν.

δικαίου ἢ ἀδίκου. Τότε ἤρχησαν αἱ μεταξύ πόλεως πρὸς πό-
 λιν, καὶ δήμου πρὸς δῆμον, καὶ τὸ χείριστον, πολίτου πρὸς συμ-
 πολίτην, δυσαρέσκεια, διχόνοια, μίση, καὶ ἐχθροπάθεια (α)-
 καθότι ὁ καθεὶς ἐζήτει τὸ συμφέρον του, ἀδιαφορῶν περὶ τοῦ
 συμφέροντος τοῦ ἄλλου, τοῦ καθήκοντος καὶ τοῦ δικαίου. Τότε οἱ
 Ἕλληνες ἔλαβον τὰ ὄπλα, τὰ ὅποια τοὺς εἶχον δοξάσει εἰς τὰ
 πεδία τοῦ Μαραθῶνος, Θερμοπυλῶν, καὶ Πλαταιῶν, Ἀρτεμι-
 σίου, καὶ Σαλαμῖνος, κατὰ τῶν ὁμοφύλων Ἑλλήνων· καὶ χύνον-
 τες οἱ ἴδιοι τὸ καθαρώτερον Ἑλληνικὸν αἷμα, νικῶντες καὶ νι-
 κώμενοι μεταξύ των, ἐξησθένουν καθεκάστην περισσότερον, προη-
 τοιμαζόν οὕτω τὰς νίκας τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ρώμης, τοῦ
 Φιλίππου καὶ τοῦ Παύλου Ἐμιλίου.

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο Ν Ι Ε ὸ ν .

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ἙΛΛΑΔΟΣ, ΠΡὸ ΤΟΥ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΙΑΚΟῦ ΠΟΛΕΜΟΥ.

Ὅταν γὰρ ἦδῃς τοῖς λόγοις, φρο-
 νῶν κακῶς, πείθῃ τὸ πλῆθος, τῇ
 πόλει κακὸν μίγα. Ὅσοι δὲ σὺν νῦν
 χρηστὰ βουλευούσ' ἀεὶ κἄν μὴ πα-
 ραυτῖκ' αὐθὶς εἴτε χρήσιμοι πόλει.
 (Εὐριπ. Ὀρέσ. σίχ. 898.)

Ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθῆναι ἔσωσαν τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆν

(α) Ὅρα τὸν Θουκυδίδην, καὶ μάλιστα τὴν συνέχειαν τῆς Ἑλληνικῆς
 Ἱστορίας ἀπὸ τὸν Ξενοφῶντα, καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν Ἱστορικούς.